

Landskap: Småland Upptecknat av: Must Dahlin
 Härad: Östbo Adress: Estö
 Socken: Tämnö Berättat av: Anders Johan Jonsson
 Uppteckningsår: 1935 Född år 1844 i Tämnö

II Uppteckningen rör Husbehovsbränning i Tämnö
vid 1800-talet m.m.

Sagemannen är socknens
 äldste, f.d. lantbrukaren Anders Johan
 Jonsson, allmänt kallad "Jamas" efter
 sin ägandes gård Jamas, Fogdegård,
 Rolsörps by i Tämnö socken. Han är omdö-
 akligt en av de bästa kännarna av hus-
 behovsbränningen. Upplysningar om honom
 äro givna i uppteckningen "Tämnö by och
 en hyfsad, gammal Tämnöbos lefnadsschildring"
 av år 1935.

"Före 1854 fingo vi bränna bränn-
vin själva, kan veta! Ja, det var ju, som
han säger, husbehovsbränningen. Den för-
bjöds år 1854, då jag var 10 år gammal,
och sen fick man ju bara bränna på gäst-
givaregårdarna till de resandes behov.

Man brukade alltid bränna bränn-
vin skes efter skörden. Bränningen pågick
verkligen en hel månad. Den slutade
med att länsmanen lyske ut en viss dag,
hå han kom och förseglade brännvinsquen-
norna och satte då sitt sigill på dem. Sedan
bröts förseglingen omigen en viss dag nästa
år skes, efter skörden.

Vi hade en brännvinsapparat, som
bestod av en behållare, en hatt och vi
hå pipor, så behövde röken var genom

en tunn käll kärlet, där vi lade
upp spritdropparna. Vi måste ta på
de ställen av apparaten, först mellan
katten och behållaren och sedan på bägge
de ställen, där rören går genom tunnarna.
Där rörade vi om klor och tätade med
deg.

Spritången gick från behållaren,
som mestadels rymde en skannor (ungefär
20 liter), upp genom katten och så ner
i piporna, där den kollade och blev
till vaska (förtätade). Piporna gick ju
genom tunnarna, som var fyllda med vaska
och is. Hade man inte is till hands, så
blev det ett förligt vattenbärande, ty
vatten i tunnarna värmdes ju upp av ångan
i rören, och den skulle ju bli rinnande,

kan veta. Därför fick man byta vatten i
ett skärk, och det var inte "rimant" (tall),
kan veta!

Någon brännvinsapparat finns inte
kvar längre i denna "böjden". De äro alla om-
ändrade till kokkärl och sådant.

(Nedan syns en brännvinsapparat tillverkad
år 1832 och uppkäld i Splodden Skuggförening i Vänersborg)

Bild 1.

Brännvinsapparat
från Hillerborg.

Mått:

Höjd = 70

Diam. av jernan: ^{öppningen ovan till = 15} botten = 44

Längden av de två rören, varav ett avskuret = 140 Rörans föränd med handp.
Inskriften: Jernan: "G A B 1832" ^{G.H.} Ålatten = "1825 16½ kr. L F M."

Skriv endast på denna sida!

(forts.).

5068

Ägare: Spladalen Hembygd-förening, Vänersås.
Foto: Ernst Dahlin 1935

- 5 -
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Man brände allbefter råd och lägen-
het. På ställen, som gävo 20-25 tunnor
säd, brukte man använda $\frac{1}{2}$ - 1 tunna
malt och ett par tunnor potatis till
brännningen. På den tiden måste man ju
hushålla med säden, kan vetas! Det
ställe, som dåför tiden gav 20-25 tunnor
säd, det ger numera 50 tunnor! Alla
ställen här i böden äro nu upparsäade.
Men på den tiden, då jag var ung,
var det inte alltid så "rimligt"
alltid att få allt att räcka till. Nog
levde man många gånger lyxligare då
för tiden, men det var till att riktigt

svälla */ för många, ska jag säga! En bonde
sa' en gång på "50-året" på skämt: "Ja, man
bler då så lätt, så lätt till att arbeta!". Då
var det en annan, som sa' till honom: "Ja,
det kan man då se på dig, för dig går snart
labbismalen upp!". Han menar, att den
andre lycktes va' ännu lättare än ett lod,
och det är inte mycket, kan vela! Det går

----- ("Västerlän" av Hj. Björulf)

*/ I "Folkskolans läsebok II" för Östbo härad, där
skrivet följande bebyggande ord, som jag fann vid ett besök
i Tärnå folkshola: "Om man får en fognare
från Västbo eller Östbo härad i Småland och sätter
honom i fängelse på vatten och bröd i Jönköping,
så är det kaler för honom, ty där får han rågröd!".
Dessa ord, som visa, hur dåligt ställt det var under förra
hälften av 1800-talet, är hämtade ur en skildring av nykterhetsbräda.
Nykterheten.

ju 32 lod på varje skåpund!

Ja, husbehörsbränningen blev till slut avskaffad. Det var på nyåret 1854, då jag var 10 år gammal. Då blev det ju till ett bättre ställt på somliga gårdar. Och strax kom väckelserörelserna till byn. Det är ju ganska egendomligt, att de kom så snart då, kan vara!

Först det var då många, som fortsatte att bränna i snugg. En av dem var Mats på Mettersåsen i Fläcken nära Ed.*
Ja, han fick ett namn efter honom.
Det var en "vassiger" man, och han levde av vinke inte alla år i byn.

* Ed, herrgård i närheten av Bors samhälle

Men han hade det bra och behövde inte
hushålla på något, förstås han inte var
någon driftig karl. Han odlade
mycket potatis på sin ö, och hans säl-
potatis voro mycket efterfrågade. Det
var många, som hade ärenden över till
Mattsson, men om det var för pota-
ternas skull eller något bättre, ha, ha, ha,
det fick nog aldrig läsmannen veta!
Ty Mattis var slug! Han brände
mycket brännvin och sålde en hel del.
Men han behövde aldrig jlikka det lyck-
tes, som om han bara levde på sina
potatis och det lilla fiske, som han köpte
i